

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ (ОПАНУВАННЯ ШТРИХОВОЇ ТЕХНІКИ)

У структурі змісту підготовки майбутнього вчителя музики важливе місце посідає опанування навичками самостійної роботи.

Тема самостійності в навчально-пізнавальній діяльності загалом теоретично і практично-методично опрацьована. До неї зверталось багато педагогів, психологів, музикантів.

Загально визнана теза про те, що самостійність – це здатність, яка постійно виявляється, досягати мети діяльності без сторонньої допомоги. Розмежують самостійність у репродуктивній діяльності і творчу самостійність, котра характеризується різними рівнями, найвищий з яких – самостійна постановка проблеми та її самостійне розв'язання.

Виконавську підготовку майбутнього вчителя музики забезпечують, спирається на обидва означенні види самостійності; домінує творчий вид самостійності, що пов'язано із специфікою виконавського мистецтва.

Нами проаналізовано рівень володіння навичками як репродуктивної, так і творчої самостійної діяльності в класі основного музичного інструмента (скрипка) і виявлено, що недостатнім є взаємозумовлений зв'язок між рівнем виконавської, технічної майстерності і теоретичними знаннями про специфіку виконавства, про значення технічних навичок у розкритті художнього змісту, про шляхи самостійного здобування знань й опанування виконавських умінь.

У руслі розв'язання вище зазначеної суперечності нами розроблено методіку формування творчої самостійності майбутнього вчителя музики, в основі якої – гармонійний розвиток емоційної та інтелектуальної сфер особистості студента. Пропонована методика включає різні види навчальної діяльності студента, зокрема, вивчення навчального репертуару; читання нот з листа; виконання самостійних завдань. Вона розрахована на заняття з основного музичного інструмента та ансамблю. Теоретичною основою її є матеріали до спецкурсу “Методика вивчення гри на музичному інструменті (скрипка)”.

Творчі сили студента, його здібності, почуття, виконавська техніка – усі ці якості, як відомо, формуються здебільшого в процесі роботи над художнім і навчально-допоміжним матеріалом.

Безсумнівно, що для всебічного і гармонійного виховання студента, а також для його майбутньої діяльності важливими є різноманітність та обсяг репертуару. Кожен новий твір – це ще один крок на шляху зростання майбутнього фахівця, що збагачує інтелектуальну й емоційну сферу його творчої особистості ідеями та емоціями, розвиває мислення й почуття, пам'ять, і творчу увагу й уяву.

Освоєння репертуарних творів передбачає як роботу з викладачем у класі, так і самостійну позаурочну діяльність студента. Тому викладачеві потрібно раціонально поєднувати показ на інструменті з теоретичним і методичним аналізом виконавських проблем.

Так, пояснюючи технологію виконання конкретного штриха, важливо розкрити його виразові можливості, окреслити межі застосування, алгоритм опанування виконавським прийомом. Ця робота триває й під час читання нот з листа. Викладач постійно звертає увагу на правильне, усвідомлене використання виконавських прийомів, на самостійність і творче начало в аналізі твору студентом.

Наступним етапом роботи є виконання самостійних завдань, що включають елементи власного добору п'єс до теоретико-виконавських семінарів та їх ескізне опрацювання.

Основою грамотного виконання в текстовому, стильовому, інтерпретаційному планах є оволодіння штриховою технікою.

У процесі самостійної роботи студентів над творами потрібно забезпечувати гармонійний розвиток їхніх технічних і художніх навичок, підпорядковуючи роботу над технікою глибокому розкриттю художнього змісту музичного твору.

У свою чергу, підпорядкування техніки змісту та його повне розкриття неможливе без детального опрацювання штрихових та аплікатурних моментів. Саме з такої позиції продемонструємо фрагменти нашої методики, зокрема в оволодінні протяжними штрихами, плавними штрихами *detashe* і *legato*, а також в освоєнні спеціальних методів для подальшого їх удосконалення.

Для творчого самостійного володіння в подальшій виконавській діяльності названими штрихами потрібно, щоб студенти засвоїли певні теоретичні знання, зокрема, особливості і відмінності, художньо-виразові можливості, методи шліфування штрихів.

Основним завданням є допомога в усвідомленні студентами, що штрих – це тип руху смичка по струні, за допомогою якого забезпечують той чи інший характер звуку. Кожний штрих необхідно розглядати з погляду його музично-виразового змісту і специфіки виконання.

З таких позицій організуємо роботу, в даному випадку, над протяжними штрихами, оскільки плавні штрихи *detashe* і *legato* вважаються основними в скрипковій техніці, а їх вивчення сприяє формуванню основних виконавських навичок.

Слід пам'ятати, що необхідними умовами для досягнення успіху в роботі над штрихами є відповідність музично-виразового значення штриха характеру виконуваного твору; якість його звучання; ритмічна точність; координація правої руки; розподілення смичка.

Неабияку роль у роботі над протяжними штрихами відіграє постановка, адже вільна і природна постановка рук є передумовою успіху студента. Його зусилля в цьому напрямі гарантує позбавлення зайвого м'язового напруження, яке нерідко призводить до професійних захворювань. Щоб запобігти цьому, потрібно допомогти студентам усвідомити важливість звільнення м'язів під час виконання певних штрихів.

Саме за допомогою плавних лежачих штрихів *detache* і *legato* забезпечують головну якість скрипкової гри – співучість, протяжність, безперервність і рівність звучання.

Запропонована методика сприяє радикальному виправленню рухів правої руки під час гри протяжних штрихів, тому вона розрахована на студентів, у яких внаслідок деякого розвитку лівої руки виникають проблеми з веденням смичка. Відмінною ознакою цієї групи штрихів є повне використання довжини смичка і відсутність розподільних пауз між двома суміжними штрихами. До групи входять: протяжний звук (*sonfile*); зв'язний штрих (*legato*); роздільний штрих (*detashe*).

Нами розроблено також комплекс вправ і визначено їх наступність у процесі оволодіння штрихами, відповідно до кожного їх типу.

Так, використовуються різні види *detashe*: а) *detashe* всім смичком; б) велике широке *detashe*; в) коротке швидке *detashe* (його різновид – *tremolo*).

У роботі над повільним штрихом *detashe* пропонуємо таку послідовність: вправи на співвідношення ваги смичка і дії руки в різних ділянках смичка (біля колодки, усередині, біля кінця); вправи під час зміни динамічних нюансів; вправи на рівномірний натиск на тростину.

Для різновиду короткого *detashe* – *tremolo* – пропонуємо такі вправи: на правильний рух кисті переважно в середині або в кінці смичка; на силу натиску смичка на струну.

Для вдосконалення штриха legato використовуємо вправи на непомітне з'єднання звуків, а також струн; на силу натиску смичка; на непомітну зміну напрямку руху смичка; на координацію м'язового тону.

Цей штрих опрацьовують із збільшенням кількості зв'язаних звуків і використанням рухомих динамічних відтінків *crescendo* і *diminuendo*.

У роботі над штрихом *martele*, до якого вдаються рідше, ніж до перерахованих вище, застосовуємо такі вправи: на зміну положення вказівного пальця і мізинця; на поєднання роботи великого, вказівного і мізинного пальців; на зміну положення передпліччя і кисті; на відчуття м'язової свободи правої руки у висхідному і низхідному рухах.

Потрібно звернути увагу студентів на розуміння відмінності названих штрихів та їх можливих взаємопереходів. Так, в окремих творах (наприклад Ф.Клейслера "Прелюдія і Allegro в стилі Г.Пуняні") штрих *detache* знаходиться на межі двох видів: *detache* велике широке і коротке швидке *detache*. Якщо його виконувати в спокійнішому темпі, то він переходить у швидко виконуваний протяжний штрих. Це можна спостерігати і в багатьох інших творах.

Коротке *detache* дуже часто використовується в творах класиків і романтиків (В.-А.Моцарт, Концерти № 1, 4, 5; Ф.Мендельсон, Концерт для скрипки, Шч.; П.Чайковський, Концерт для скрипки, III ч.).

Підсумовуючи, зазначимо: загалом характер використання в художній практиці штрихів настільки різноманітний, що нерідко їх важко віднести до тієї чи іншої категорії. Буває, коли не можна з упевненістю назвати штрих протяжним або коротким, співучим чи гострим, зв'язним чи роздільним. Тим не менше, потрібно, щоб студент, застосовуючи той чи інший штрих, зрозумів, якого характеру в кожному конкретному випадку він повинен надати твору, аби з найбільшою виразністю виявити його зміст. Адже відомо, що протяжні штрихи використовують для досягнення наспівності.

Протяжні роздільні штрихи застосовують в епізодах, коли окремі звуки мотиву або їх частини тією чи іншою мірою повинні бути відокремлені один від одного. Як відомо, протяжні штрихи – зв'язні й роздільні – дуже різноманітні. Вони можуть бути відносно більш або менш довгими, залежно від реальної протяжності звуків, до яких застосовуються. Але всі ці штрихи мають одну головну загальну особливість — надають звучанню наспівний і ліричний характер, спокійний і мрійливий настрій, характер роздуму, душевної сповіді.

Підкреслимо, що запропонована методика спирається на критичний аналіз різних методичних позицій у роботі над штрихами, зокрема, вітчизняних і зарубіжних методик (І.Ямпольського, Л.Ауера, І.Янкилевича, В.Стеценка, В.Мордковича та інших видатних скрипалів-педагогів), враховує сучасні розробки.

Узагальненням описаної методики будуть розгорнуті методичні рекомендації щодо самостійної роботи студентів у класі основного музичного інструмента (скрипка), які становитимуть теоретичну основу для підвищення їх професійного виконавського рівня.

Література:

1. Ауэр Л. Моя школа игры на скрипке. М., 1965.
2. Гертович Р. Работа над освобождением мышц у скрипачей // Вопросы методики начального музыкального образования. М., 1981. С.166-176.
3. Кюхлер Ф. Техника правой руки скрипача. М., 1965.
4. Лесман И. Скрипичная техника и её развитие в школе профессора Л.Ауэра. М.-Л., 1964.
6. Стеценко В. Методика навчання гри на скрипці. К., 1974.